

ISSN 2313-027X

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Моделювання
регіональної економіки

Івано-Франківськ

СТРАТЕГУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В статті досліджено специфіку визначення, методологію формування та основні складові стратегування в контексті соціально-економічного розвитку українських регіонів. Показано зміст парадигми регіонального розвитку, що акцентує увагу на активному залученні організаційно-управлінських інновацій в розвиток регіону. Визначено основні складові елементи інституційного середовища запровадження системи організаційно-управлінських інновацій в регіонах України. Доведено пряму залежність між соціально-економічним розвитком регіону та активним залученням сучасного науково-обґрунтованого інструментарію системи стратегування.

Ключові слова: стратегування, соціально-економічний розвиток регіону, принципи, методологія формування, організаційно-управлінські інновації, інструменти управління.

ELEONORA N. ZABARNA, EUGENIA SHCHOKINA

Odessa National Polytechnic University

STRATEGIZING AS AN INSTRUMENT FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE REGION

The article deals with the specifics of the definition, the methodology of formation and the main components of the strategizing in the context of socio-economic development of Ukrainian regions. The content of the regional development paradigm is highlighted, and it focuses on the active involvement of organizational and managerial innovations in the development of the region. The basic elements of the institutional environment for introducing the system of organizational and managerial innovations in the regions of Ukraine are determined. The direct relationship between socio-economic development of the region and active involvement of the modern scientifically-based instrumentation of the system of strategizing is proved.

Keywords: strategizing, socio-economic development of the region, principles, formation methodology, organizational and managerial innovations, management tools.

Постановка проблеми. Трансформація відносин «центр-регіон» в контексті здійснення в Україні адміністративно-територіальної реформи визначає необхідність підвищення ефективності державного управління регіональним розвитком та потребує нового комплексного підходу на засадах стратегічного розуміння та програмно-цільового управління. Криза на не

дієздатність політики «вирівнювання рівня розвитку» регіонів та «скорочення різниці» між ними, яку була більш орієнтована на підтримку бідних та регіонів, що відстають в розвитку, ніж на стимулювання їх розвитку, змушує удосконалювати методи програмно-цільового управління, а також потребує запровадження переходу від стратегічного планування до стратегування регіонального розвитку, що враховує як регіональну складову, так і державні пріоритети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Англійський термін «strategizing» був введений в науковий оборот економістом-класиком, лауреатом Нобелівської премії, О.Вільямсоном [1] та перекладається, відповідно до його змістовного наповнення, як «все те, що пов'язане з процесом розробки та реалізації стратегії». Спочатку цей термін використовували як синонім терміну «стратегічне планування», однак, сьогодні, стратегівання – це наукова категорія, яку використовують під час дослідження складних соціально-економічних систем (типа регіону) як найбільш адекватний інструмент для вирішення задач, які дозволяють створити необхідні умови для перспективного розвитку регіону на основі стратегічних цілей, що здатні консолідувати зусилля влади, бізнесу та суспільства. Проблема розвитку стратегічного управління регіону займалися такі вчені, як І.Ансофф [2], Г.Мінцберг [3], М.Портер [4], Н.Кухарська [5] та ін. Разом з тим, незважаючи на величезний об'єм наукових публікацій, присвячених проблемам стратегічного управління, єдиної існуючої методології цього напрямку поки не існує. В літературі виділено десять наукових шкіл стратегічного менеджменту [6], безліч моделей стратегічного планування, десятки визначень поняття «стратегія» та видів стратегій [7, с.32-33].

Запровадження стратегування зумовлено укріпленням регіональної складової в економічній політиці України та надання територіальним громадам більше повноважень та самостійності в прийнятті всього комплексу господарських рішень, а також переходом від парадигми функціонування до парадигми розвитку. Вважаємо доцільним визначити ключові аргументи щодо обґрунтування такого переходу:

– необхідність використання нових підходів та інструментів роботи з майбутнім – система форсайт, бенчмаркінг, розробка «карт майбутнього»,

тощо, які не в повному обсязі/не використовуються в класичному стратегічному плануванні;

– вимогами модернізації стратегічного планування як такого у зв'язку зі слабою реалізацією стратегій різного виду та рівня (не життєздатність сучасної системи стратегічного планування);

– бажанням різним чином систематизувати та забезпечити комплексний підхід до поєднання окремих інструментів управління розвитком з різними часовими горизонтами.

Метою статті є визначення стратегування як невід'ємної складової соціально-економічного розвитку регіону в координатах запровадження організаційно-управлінських інновацій та формування методологічних принципів стратегування соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Нова роль регіону має проявлятися в тому, що він стає не лише об'єктом, але й суб'єктом розвитку, що активно формує свої стратегічні цілі. Цьому процесу має сприяти стратегування соціально-економічного розвитку регіонів України (рис.1).

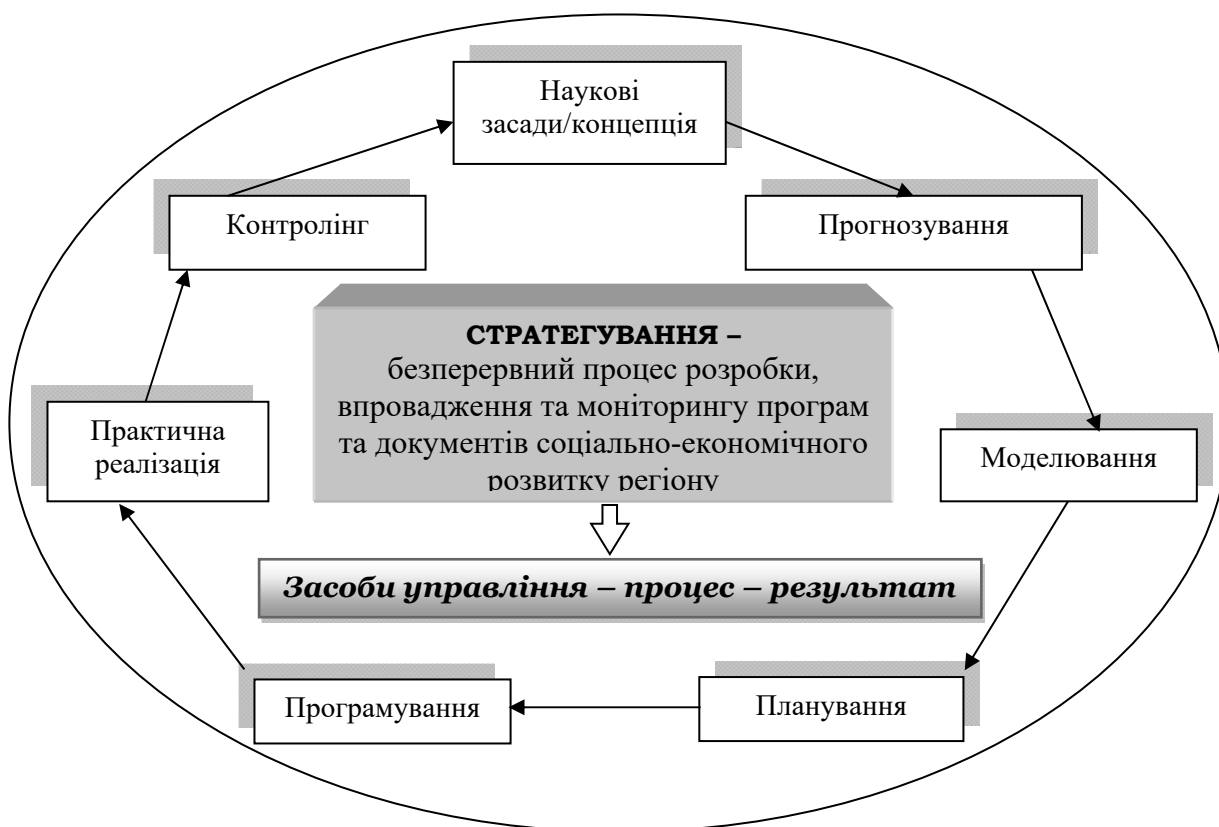

Рис. 1. Зміст та складові елементи стратегування соціально-економічного розвитку регіону

Отже, стратегування регіонального розвитку викликано необхідністю адаптації до радикальних змін, що відбуваються в політичному, економічному, соціальному житті держави, місцевих співтовариств та окремих громадян, пов'язаних із ускладненням механізмів управління в умовах трансформації господарського механізму в Україні, глобалізації, посилення міжнародної конкуренції та загостренням структурної кризи. В науковій літературі стратегування, як процес, містить такі компоненти як визначення мети розвитку, прогнозування, планування, програмування та ін. [8].

На відзнаку від стратегічного планування (як сукупності формальних інструментів), стратегування – більш широке поняття, яке представляє собою єдиний технологічний комплекс та безперервний процес побудови стратегії розвитку регіонів. Стратегія розвитку регіону – це певний проміжний документ, якій потребує постійного корегування та є механізмом координації зусиль всіх рівнів виконавчої влади, державних та приватних суб'єктів господарювання, суспільних організацій та ін. [9, с.15]. Таким чином, стратегічне планування є складовою частиною стратегування розвитку регіону.

Принципами є основні положення, від змісту яких залежать сутність та особливості регіонального стратегування в цілому, його окремих елементів та процесів. Змістовне наповнення принципів регіонального стратегування визначається їх набором, що використовують в певному регіоні. До основних методологічних принципів доцільно віднести такі принципи (рис.2).

Децентралізація – означає передачу центральними органами влади національного рівня певних функцій місцевим органам влади, що мають достатньо самостійності та здатні їх виконувати. Наслідком гнучкого та збалансованого поєднання децентралізації є підвищення ефективності управлінського впливу, поява в регіональному просторі спроможних територіальних громад, зон спільної компетенції та взаємної відповідальності, партнерства, субсидіарності, подальшого делегування повноважень та перерозподіл функцій.

Субсидіарність (від латинського *subsidiaries* – допоміжний) – організаційний правовий принцип, відповідно до якого, наявні в певному просторі завдання мають вирішуватися на самому низькому рівні (малому або віддаленому від центра рівні), де їх вирішення є можливим та ефективним. Субсидіарність близька до децентралізації. Цей принцип є частиною Права ЄС

як один з основних механізмів стримування централізації [10]. В загальному розумінні, субсидіарність передбачає процедуру розподілу та перерозподілу повноважень між різними рівнями управління державної влади.

Рис. 2. Методологічні принципи стратегування соціально-економічного розвитку регіонів України

Передача повноважень на більш високий рівень управління, відповідно до цього принципу, може здійснюватися лише за умови неможливості їх виконання на більш низькому рівні. Принцип субсидіювання має два виміри: вертикальний та горизонтальний. Вертикальний вимір містить розподіл власних повноважень між рівнями влади в напрямку від місцевої влади до державної. Горизонтальний вимір охоплює процедуру розподілу повноважень між гілками влади на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях. Отже, відповідно до цього принципу, влада має бути розділеною між владними структурами з метою формування ефективної державної політики, спрямованої на максимальне задоволення потреб всього населення, а також суворий розподіл сфер відповідальності між різними суб'єктами влади.

Принцип адаптивності передбачає оцінку процесів нестабільності та випадковості багатьох факторів зовнішнього середовища та можливості адаптації до них і подолання можливих загроз, тобто багатосторонню ув'язку зовнішніх та внутрішніх факторів та шляхів розвитку регіону [11, с.50]. На основі цього принципу будується вся система стратегічного управління розвитком.

Відповідність рівню розвитку регіону – диференційний відбір можливих напрямків регіонального розвитку та варіантів регіональної стратегії залежно від рівня (стадії) соціально-економічного розвитку регіону. При відборі певної стратегії має враховуватися відповідність між реальним економічним становищем та визначеною метою розвитку регіону. Так, наприклад, відповідно до еволюційної теорії [5] розвитку економіки можна виділити такі стадії:

- початкова стадія модернізації (індустріалізація);
- стадія ініціації експортно-орієнтованого росту;
- стадія стимулювання прискореного розвитку;
- стадія розвинутого ринку.

Принцип системності та ієрархії передбачає ідентифікацію регіону як підсистеми мезорівня та відповідно до цього необхідності розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону, яка має враховувати, з одного боку, стратегічну мету державного розвитку, спрямовану на економічне зростання регіонів з урахуванням дотримання балансу інтересів країни та регіонів, з іншого боку, балансу інтересів кожного окремого регіону з більш дрібними територіальними утвореннями, що входять до складу регіону.

Принцип державно-приватного партнерства та співпраці – це зв'язок господарських відносин з інституційними змінами, в тому числі укріплення взаємодії органів державної влади, регіональних структур і суб'єктів бізнесу в формуванні сучасних напрямків і моделей розвитку регіону, узгодження інтересів держави, бізнесу та суспільства (рис. 3). Вважаємо що в сучасних умовах розвитку регіонів України саме цей принцип виходить на перший план. Виходячи зі змістовного наповнення поняття «інституційне середовище забезпечення впровадження механізму реалізації організаційно-управлінських інновацій в регіонах в контексті залучення стратегування як інструменту вказаного механізму, детальніше розглянемо зміст його елементів.

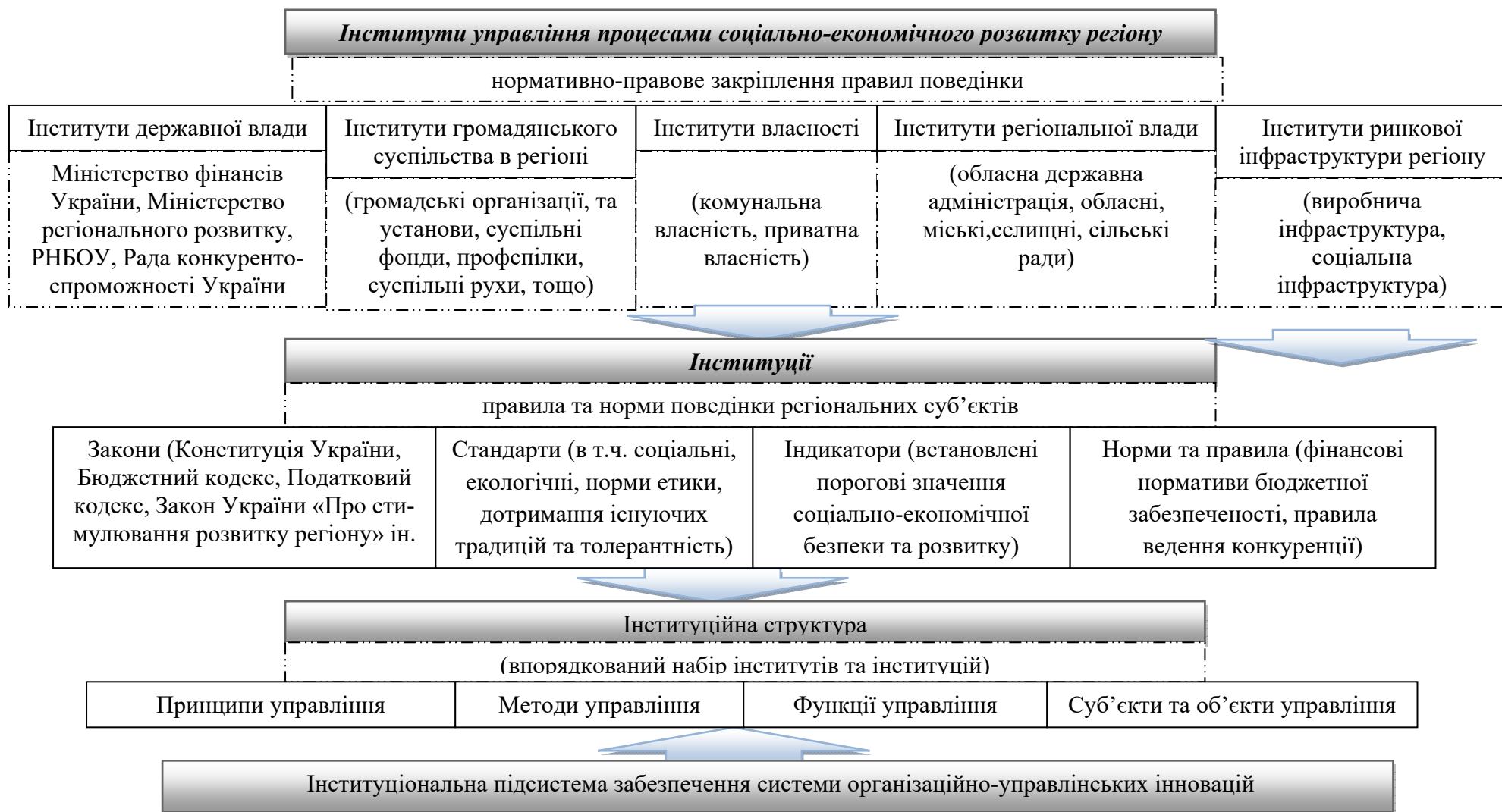

Рис. 3. Складові елементи інституційного середовища запровадження системи організаційно-управлінських інновацій в регіонах України

Формалізоване закріплення правил поведінки різних суб'єктів господарювання щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіону здійснюють інститути державної, регіональної влади, інститути громадського суспільства, власності та ринкової інфраструктури, кожен з яких має спеціалізуватися на реалізації конкретних функцій, методів та інструментів управління процесами регіонального розвитку, відтворення соціально-економічної системи регіону, його соціально-економічної безпеки з урахуванням організаційно-управлінських інновацій.

Принцип інноваційності передбачає не лише відповідне управління інноваційними процесами, регулювання та підтримку інноваційних змін в різних секторах економіки та соціальної сфери, але й акумуляцію нових знань всередині системи управління, систематичне здійснення організаційних, структурних, економічних і соціальних новацій, пошук та впровадження нових систем і технологій управління (тобто реалізація системи організаційно-управлінських інновацій), а за необхідністю – проведення прогресивної трансформації, оновлення регіонального управління в цілому.

Важливо виокремити, що побудова всієї системи стратегування з усіма її принципами та методами реалізації потребує відповідного наукового обґрунтування регіональної політики, планування, розробки певних управлінських рішень, програм, концепцій, якого не вистачає сучасним управлінцям та управлінсько-територіальному устрою регіонів України.

За своїм змістом, стратегування регіонального соціально-економічного розвитку містить такі основні напрямки:

- забезпечення стабілізації соціально-економічного стану та перехід до стійкого зростання ВВП регіону;
- сприяння адміністративно-територіальній реформі в Україні та створення умов для формування спроможних територіальних громад та їх зміцнення;
- активне залучення інноваційного бізнесу в регіон з метою підвищення рівня його соціально-економічного розвитку;
- стимулювання росту виробництва в секторах реальної економіки та підтримка пріоритетних галузей і господарської спеціалізації регіону;
- підтримка виробництва експортної продукції, реально і потенційно конкурентоздатної на ринку, експортноорієнтованими виробництвами регіону;

- відтворення основних відтворювальних пропорцій в господарському комплексі регіону на засадах принципів ринкової економіки;
- розвиток та інвестиційна підтримка виробництв, що забезпечують виробництво імпортозамінюючих видів продукції, а також стимулювання попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників;
- формування регіональних ринків в економічній системі регіону, насичення цих ринків товарами та послугами, що виробляють в регіоні та формування конкурентного середовища на міжрегіональних товарних ринках;
- моніторинг процесів роздержавлення та приватизації, ефективне управління державною/муніципальною власністю;
- реструктуризація фінансово-кредитної системи, удосконалення регіонального оподаткування, ведення ефективної тарифної політики, розвиток регіональної інфраструктури фінансового ринку, тощо;
- розширення джерел фінансування проектів розвитку територіальних громад, соціальної сфери, підвищення рівня та якості життя населення;
- зниження техногенного навантаження на екосистему регіону за рахунок оптимізації виробництва ресурсоемних галузей економіки регіону, створення системи екологічного моніторингу території, проведення заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Отже, виходячи зі змістовного наповнення стратегування, можна зробити висновок, що воно є невід'ємною складовою організаційно-управлінських інновацій в сучасному соціально-економічному розвитку регіонів України. У загальному вигляді процес формування системи організаційно-управлінських інновацій трактується як сукупність методів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління за допомогою прямих і зворотних зв'язків в умовах впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища з метою досягнення запланованого результату, в тому числі стратегування, що передбачає системний комплексний підхід до формування стратегії розвитку організаційних структур і прийняття стратегічних управлінських рішень, способи їх практичної реалізації для досягнення цілей суб'єкта управління.

На нашу думку, формування та ефективне використання системи організаційно-управлінських інновацій як невід'ємної складової своєрідного фундаменту розвитку регіону потребує вирішення питань підтримки фундаментальних та прикладних наукових досліджень, вибору напрямів та

визначення методичних засад стратегування соціально-економічного розвитку, удосконалення системи стимулювання та підвищення інноваційної активності підприємств регіону, пошуку та оптимізації джерел фінансування інноваційної діяльності.

Висновки. Складність і специфіка проблем соціально-економічного розвитку регіону в координатах запровадження організаційно-управлінських інновацій актуалізують необхідність їх розв'язання з використанням стратегування як інструменту механізму управління розвитком. Таким чином, вирішення проблем розвитку регіону в сучасних динамічних умовах потребує подальшого дослідження та удосконалення процесу стратегування, як шляху до ефективної реалізації потенціалу регіону та підґрунтя щодо їх розвитку на власній основі з стратегічно осмисленою перспективою.

Література

1. Williamson, O.E. (1991a), 'Strategizing, Economizing, and Economic Organization,' *Strategic Management Journal*, 12, Special Issue, 75-94.; Whittington, R. (2003). The work of strategizing and organizing; for a practice perspective. *Strategic Organization*, 1(1), 117-125.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / Ансофф И; [сокр. пер. с англ.]. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
3. Минцберг Г. Стратегический процесс / Минцберг Г, Куин Дж. Б., Гошал С. – СПб. : Изд-во «Питер», 2001.
4. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей ОС/ и конкурентов / Портер М.; [пер. с англ.]. – М. : Альбина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
5. Кухарская Н.А. Стратегия структурной трансформации экономики региона // *Економічні інновації*. – Вип. 40: (новаторські ідеї та сучасний досвід трансформаційних зрушень в економіці): збірн. наук. праць / Н.А.Кухарская. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2010. – С.194-206.
6. Минцберг Г. Школы стратегий: Пер. с англ. / Минцберг Г., Альстрэнд., Лэмпел Дж. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. - 336 с.
7. Стратегический менеджмент / [под ред. Петрова А. Н.]. — СПб.: Питер, 2005. – 496 с.

8. Бочкарева Т.В. Реализационные проблемы стратегирования: аспекты целеполагания / Т.В.Бочкарева, С.Е.Самарцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// metaconsultant.ru/node/71](http://metaconsultant.ru/node/71)

9. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник / Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г., Мамонова В. та ін. [за ред. Санжаровського І.]. – К. : Вид-во К.І.С., 2008. – 214с.

10. Субсидиарность / Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// ru.wikipedia.org/wiki/Субсидиарность](http://ru.wikipedia.org/wiki/Субсидиарность).

11. Маннапов Р.Г. Современные закономерности, принципы, задачи и механизмы регионального управления / Р.Г.Маннапов, Л.Г.Ахтариева // Вестник Челябинского государственного ун-та. – 2009. – №3(141). – С.47-56.

References

1. Williamson, O.E. (1991a), 'Strategizing, Economizing, and Economic Organization,' Strategic Management Journal, 12, Special Issue, 75-94.; Whittington, R. (2003). The work of strategizing and organizing; for a practice perspective. Strategic Organization, 1(1), 117-125.

2. Ansoff I. Strategicheskoe upravlenie / Ansoff I; [sokr. per. s angl.]. – М. : Ekonomika, 1989. – 519 s.

3. Mintsberg G. Strategicheskiiy protsess / Mintsberg G, Kuin Dzh. B., Goshal S. – SPb. : Izd-vo «Piter», 2001.

4. Porter M. Konkurentnaya strategiya: Metodika analiza otrasley OS/ i konkurentov / Porter M.; [per. s angl.]. – М. : Albina Biznes Buks, 2005. – 454 s.

5. Kuharskaya N.A. Strategiya strukturnoy transformatsii ekonomiki regiona // Ekonomichni Innovatsiyi. – Vip. 40: (novatorski Ideyi ta suchasniy dosvid transformatsiynih zrushen v ekonomitsi): zbirn. nauk. prats / N.A.Kuharskaya. – Odesa : IPREED NAN UkraYini, 2010. – S.194-206.

6. Mintsberg G. Shkolyi strategiy: Per. s angl. / Mintsberg G., Alstrend., Lempel Dzh. – Spb.: Izd-vo «Piter», 2000. - 336 s.

7. Strategicheskiiy menedzhment / [pod red. Petrova A. N.]. — SPb.: Piter, 2005. – 496 s.

8. Bochkareva T.V. Realizatsionnyie problemyi strategirovaniya: aspektyi tselepolaganiya / T.V.Bochkareva, S.E.Samartsev [Elektronnyiy resurs]. – Rezhim dostupa : [http:// metaconsultant.ru/node/71](http://metaconsultant.ru/node/71)

9. Rozroblennia ta vprovadzhenia stratehichnoho planu rozvytku rehionu: Praktychnyi posibnyk / Bovron B., Vihoda A., Devidson H., Mamonova V. ta in. [za red. Sanzharovskoho I.]. – К. : Vyd-vo K.I.S., 2008. – 214s.

10. Subsidiarnost / Vikipediya [Elektronnyiy resurs]. – Rezhim dostupa : [http:// ru.wikipedia.org/wiki/Subsidiarnost](http://ru.wikipedia.org/wiki/Subsidiarnost).

11. Mannapov R.G. Sovremennyie zakonomernosti, printsipyi, zadachi i mehanizmyi regionalnogo upravleniya / R.G.Mannapov, L.G.Ahtarieva // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo un-ta. – 2009. – #3(141). – S.47-56.